

Dejiny a predstavitelia správy v Liptove od 13. storočia

Severne od Nitrianskeho malokniežatstva ležala provincia Váh v dobových listinách označovaná ako “provincia Uuag” alebo “Wag”. Územie tohto kniežatstva sa rozkladalo na Považí, v hornej a severnej časti stredného Váhu. Liptovská stolica ako samostatný správny celok vznikla v 30-tych rokoch 14. storočia odčlenením od Zvolenského komitátu. Pod menom Liptov sa prvý krát spomína v roku 1230 v listine Ondreja II., ktorou daroval Beuchovi, Haukovi a Polkovi obrovské územie Uhorskej Vsi zaberajúce časť stredného a celý horný Liptov. Pôvod názvu regiónu sa odvodzuje od základu “Lub-”. Najnovšie teórie za pôvod pomenovania regiónu považujú názov českého rodu “Lubota” (Lubotov), z ktorého pravdepodobne pochádzali spomínaní Hauch, Beuch a Polko.

Začiatky osamostatňovania správy Liptova spadajú do prvej polovice 13. storočia, keď sa spomína samostatný úradník „comes curialis“, priamo podriadený zvolenskému županovi. Rovnako ako Orava a Turiec, aj Liptov patril ešte v 14. storočí pod právomoc zvolenského župana. Vývoj správy na území Liptova však nesmeroval k vytvoreniu hradného komitátu, ale k vytvoreniu autonómnej zemianskej stolice. K tomuto vývoju významne prispela aj listina kráľa Ladislava IV. z roku 1279, ktorá udeľovala zvolenskému županovi výlučné právo dosadzovať na Liptovský hrad, ako centrum župy, dvorského župana so súhlasom miestnych šľachticov. Od tohto roku sa stráca podriadenosť liptovského župana zvolenskému, a stáva sa predovšetkým predstaviteľom záujmov liptovského zemianstva.

V rokoch 1312-1338 bol Liptov so Zvolenským komitátom spojený už len personálnym putom magistra Donča. Prvým županom samostantej Liptovskej župy sa stal Tomáš, syn Petra z Čókakó (Chokakeo) (1338-1351).

Pre označenie úradu župana sa od 15. storočia zaužíval latinský názov “comitatus”. Udelenie hodnosti hlavného župana bolo vyznamenaním, ktorým panovník poctil svojich najoddanejších ľudí. S udelením tejto hodnosti získaval župan od panovníka obyčajne aj väčšie majetky. Moc župana bola potom podopretá nielen panovníkom, ale bola podporená aj vlastníctvom majetkov. Hlavný župan pri svojej inštalácii musel písomne potvrdiť, že bude v župe vládnuť v medziach zákonov a štatútov.. Prísahu, ktorú zložil panovníkovi opakoval aj pred stoličným zhromaždením zemanov. Funkcia župana sa v niektorých župách stávala postupne dedičnou. V liptove boli dedičnými županmi Ilešháziovci v rokoch (1582) 1600-1835. Hlavný župan reprezentoval stolicu (župu) na panovníckom dvore a župnú

administráciu vykonával podžupan (vicecomes). Až do 15. storočia menoval župan aj podžupana, neskôr ho volilo stoličné zhromaždenie.

Stolica bola pôvodne stavovskou inštitúciou, utváraná šľachtou, slúžiaca šľachte a vyššiemu duchovenstvu. Bránila ich záujmy a kodifikovala nariadenia. Jozef II. sa svojimi reformami snažil vybudovať zo žúp štátne úrady a z úradu župana úrad štátneho komisára. Jeho reforma však narazila na odpor šľachty a po jeho smrti cisár Leopold II. odvolal tieto nariadenia. Významné reformy v stoličnom zriadení priniesol až rok 1848, obdobie Bachovho absolutizmu a konečne rakúsko-uhorské vyrovnanie. V tomto období sa stávajú župan, podžupan a slúžni štátnymi úradníkmi. Zákonné články v nasledujúcich rokoch postupne odbúravali spod právomoci žúp viaceré odborné agendy akou bola napríklad oblasť stavebníctva a iné. V rokoch 1849-1854 bolo územie Liptovskej župy bolo rozdelené na slúžnovské okresy so sídlom v Hybiach, Liptovskom Mikuláši, Liptovskej Sielnici, Partizánskej (Nemeckej) Ľupči a Ružomberku. Po roku 1854 sa počet a umiestnenie slúžnovských úradov v Liptove stabilizoval na úrady v Liptovskom Hrádku, Liptovskom Mikuláši, Partizánskej Ľupči a Ružomberku. Na čele slúžnovského úradu stál hlavný slúžny, v rokoch 1850-1853 boli na čelo okresov menovaní okresní komisári (Bezirkskomissar). Po roku 1853 sa slúžnovské úrady stávajú administratívnym a súdnym orgánom (úrad bol prvostupňovou súdnou inštanciou). V roku 1886 bola zavedená funkcia hlavného slúžneho, ktorého zástupcom bol slúžny. Úlohy slúžnovských úradov v nasledujúcich rokoch vzrástli a boli upravené viacerými nariadeniami. Župné zriadenie neskôr dôsledne upravoval zákonný článok XXI/1886 Uh.zák. Tento stav trval až do zániku žúp a slúžnovských úradov v roku 1922. Funkciu slúžnovských úradov prevzali v roku 1923 novovzniknuté okresné úrady, avšak s zmenenými právomocami.

Hlavní župani Liptovskej stolice

1312-1338	Magister Donč	1392-1402	Mikuláš	a	Štefan
1338-1351	Tomáš z	Čókakó			
1352	Mikuláš	1406-1418	Mikuláš	Goránsky	de Gara
1352-1388	Štefan a Juraj	1421	Peter		Berzevici
1388-1391	Imrich	Bubek	1423-1429	Ladislav Rikolf	
		Bubek	1433	Ján de Vallemonde	
		1434	Filip	Perkel	de Kreche

1430-1440	Ladislav		Garal 609-1648 1648	Gašpar Ilešházi Gabriel Ilešházi
1441-1443	Ján	Tarköi	Rikolf 648-1679 1679-1685	Juraj Ilešházi Mikuláš Ilešházi
1443-1444	Pongrác	z	Mikuláš 685 1686-1723	Juraj Ilešházi Mikuláš Ilešházi
1445-1452	Peter		Komorovský 1724-1766 1767-1785	Jozef Ilešházi Ján Ilešházi
1453-1457	Pongrác	z Mikuláša	1785-1790	Ladislav Prónaj
1458-1464	Peter	Komorovský	1790-1799	Ján Ilešházi
1464	Žigmund		Tarkovský 1800-1835 1840-1848	Štefan Ilešházi Anton Majtényi
1464-1472	Peter	Komorovský		
1474-1482	Tomáš	Tarkovský	1847	Eugen Sentiváni
1482-1491	Matej	z Cece	1849	Herman Trenk
1495-1526	Ján	Zápoľský	1849	Victoris
1533-1536	Ludovít	Pekry	1850	Ján Ambróz
1552-1566	Andrej	Bátory	1852	Šimon Boššányi
1566-1581	Ján	Krušič	1854	Jozef Kučera
1582-1609	Štefan	Ilešházi	1860	Eugen Szentiványi

Hlavní župani Liptovskej župy 1861 - 1922

1861-1864	Karol	Zerdaheli	1906-1910	Móric Paluďaj
1864-1865	Ján	Francisci	1910-1917	Dr. Arpád Kisely
1865-1890	Martin	Sentiváni	1917-1918	Egon Rakovský
1890-1900	Ludovít	Kürthy	1919-1920	Dr. Jozef Kállay
1900-1906	Aristid	Smrecsáni	1920-1922	Dr. Vladimír Pivko

Snahy o vybudovanie novej verejnej správy sa odzrkadlili v zákone číslo 126/1920 Sb. z. a. n., ktorý s platnosťou od 26. októbra 1922 zrušil na Slovensku všetkých 16 žúp. Pôsobnosť slúžnovských úradov prešla na novoutvorené okresné úrady. Celé územie Slovenska bolo rozdelené na 6 tzv. veľžúp. Liptovská stolica spolu so Spišskou a časťou Gemersko-malohontskej stolice boli začlenené do Podtatranskej župy č. XIX. Jej sídlom sa stal Liptovský Mikuláš. Na čele župného úradu stál župan ako prednosta, ktorý riadil a bol zodpovedný za správu jemu podriadených úradov a ústavov. Územie Liptova bolo rozdelené na tri okresy so sídlom v Liptovskom Hrádku, Liptovskom Mikuláši a Ružomberku. Na čele okresov stál okresný náčelník ako štátny úradník podriadený priamo krajinskému prezidentovi. Disponoval rozsiahlou právomocou. Okrem iného bol na čele okresného výboru ako samosprávneho orgánu okresu. Skladal sa z ôsmich členov a ôsmich náhradníkov. Boli volení priamou voľbou na 4 roky. Zasadnutí okresného výboru sa zúčastňovali aj župní úradníci určení županom. V roku 1928 boli veľžupy zrušené na základe zákona číslo 125/1927 Sb. z. a. n. Pôsobnosť žúp

prešla na Krajský úrad v Bratislave a okresné úrady, ich počet bol však tiež redukovaný. V rámci tejto reorganizácie bol zrušený v roku 1928 aj Okresný úrad v Liptovskom Hrádku.

Podtatranská župa 1923-1928

1923-1928 Dr. Ján Sekáč

Okresný úrad v Liptovskom Mikuláši 1923-1945

1923-1928	Dr. Julián Šimko	1938-1939	Ladislav Lacko
1929-1930	Jozef Stuckner	1939-1943	Gustáv Hyža
1931-1933	Ervin Smatek	1944-1945	Mikuláš Huba
1933-1937	Dr. Václav Bátěk		

Okresný úrad v Ružomberku 1923-1945

1923-1928 Vojtech Skyčák
1929-1933 Dr. Koloman Bielický
1934-1939 Dr. Vojtech Kállay
1939-1942 Ferdinand Klinovský
1943-1945 Vladimír Matovič

Okresný úrad v Liptovskom Hrádku 1923-1928

1923-1928 Ervin Smatek

Vyššie územné celky opäť zaviedol až zákon číslo 190/1939 Sl. z. o verejnej správe na Slovensku vytvoril 6 žúp. Župu reprezentoval navonok župan, menovaný vládou a služobne podliehajúci ministrom vnútra. Samosprávnym orgánom župy bol župný výbor s 12-timi členmi a 12-timi náhradníkmi. Viedol ho a zvolával župan, ktorý bol aj jeho predsedom. Pôsobnosť župných výborov bola iba poradná najmä v otázkach verejnej správy. Zriadenie žúp s pôsobnosťou od roku 1940 znamenalo úplnú likvidáciu akejkoľvek samosprávy. Územie Liptova bolo na základe spomínaného zákona začlenené do územného celku Tatranskej župy zloženej so štyroch bývalých uhorských žúp: Liptovskej, Spišskej, Turčianskej a Oravskej. Jej sídlom sa stal Ružomberok. Župné úrady boli zrušené nariadením Slovenskej národnej rady číslo 26/1945 Zb. n. Týmto rozhodnutím a rozhodnutím číslo 96/1945 Zb. n. boli všetky župné úrady a župné orgány zrušené a štátna a výkonná moc prešla na národné výbory.

Tatranská župa 1940-1945

1940.1945

Koloman Slušný

Okresné národné výbory a miestne národné výbory sa utvárali už na povstaleckom území v roku 1944. Smernice pre ich organizáciu a kompetenciu vydalo Povereníctvo Slovenskej národnej rady už 27. septembra 1944 pod číslom 339/1944/II. Právne boli národné výbory uvedené do života nariadením Slovenskej národnej rady pod číslom 26/1945 Zb. n. 7. apríla 1945. Podľa tohto nariadenia sa v každom existujúcom okrese vytvoril na základe volieb okresný národný výbor. Právomoc okresného národného výboru sa uplatňovala na všetky verejné veci, pokiaľ ich nespravovali iné orgány. Rozhodovacia právomoc prislúchala plénu, rade a predsedovi, ktorý stál aj na čele úradu. Okresné komisie vykonávali pridelené úlohy. Na území Liptova boli utvorené dva okresné národné výbory: v Liptovskom Mikuláši a Ružomberku, pričom počas povstania utvorený Revolučný okresný národný výbor pre Horný Liptov v roku 1945 zanikol. V roku 1948 prebehol proces takzvanej „očisty“ národných výborov a boli zriadené Dočasné okresné správne komisie (DOSK). Na základe zákona o krajskom zriadení číslo 280/1948 Zb. boli zriadené nielen krajské národné výbory, ale aj nové okresné národné výbory. Takto bol Liptov začlenený do územnej pôsobnosti Krajského národného výboru v Žiline a boli tu opäť utvorené dva okresy so sídlom v Liptovskom Mikuláši a Ružomberku. Podľa zákona 14/1949 Zb. o územnej organizácii okresov na Slovensku došlo k zmenám v územnej pôsobnosti okresov a zriaďujú sa nové okresy. Na území Liptova bol opäť zriadený okres Liptovský Hrádok. Takéto územné členenie trvalo až do roku 1960, keď vstúpil do platnosti nový zákon číslo 36/1960 Zb. o územnom členení štátu. Na Slovensku sa takto utvorili 3 kraje a 33 veľkých okresov. Pôvodne tri okresy na území Liptova boli spojené do jedného okresu so sídlom v Liptovskom Mikuláši. V rámci tejto reorganizácie boli od nového okresu odčlenené obce Štrba a Liptovská Teplička, ktoré potom patrili pod územnú právomoc Okresného národného výboru v Poprade.

Okresný národný výbor v Liptovskom Mikuláši 1945-1990

1945	Ján Janiga	1954-1956	Ondrej Zoštiak
1945	Peter Benko	1956-1960	Bonifác Veselovský
1945	Karol Hubka	1960-1962	Vladimír Kováč
1946-1948	Miloš Janoška	1962-1981	Jozef Neumann
1948-1951	Vladimír Böhmer	1981-1985	Ing. Pavol Bolvanský
1951-1954	Bonifác Veselovský	1985-1990	Ing. Milan Baník

Okresný národný výbor v Liptovskom Hrádku 1949-1960

1949	Vladimír Böhmer
1950.1951	Ľudovít Gerek
1952.1953	Martin Čatloš
1954-1960	Ján Gajdošík

Okresný národný výbor v Ružomberku 1945-1960

1945.1946	Rudolf Strechaj
1946.1947	Edmund Tóth
1947.1948	Ing. Karol Kiššík
1948.1953	Martin Lenko
1954-1960	Šimon Žáček

Zákon 369/1990 Zb. zrušil existenciu národných výborov a zákonom číslo 472/1990 Zb. boli zriadené okresné úrady a obvodné úrady. Na území Liptova bol zriadený Okresný úrad v Liptovskom Mikuláši a tri obvodné úrady so sídlom v Liptovskom Mikuláš, Liptovskom Hrádku a Ružomberku. V rámci reorganizácie verejnej správy boli obvodné úrady v roku 1996 zrušené, vznikli krajské úrady a na území Liptova vznikli opäť dva okresné úrady so sídlom v Ružomberku a Liptovskom Mikuláši.

Ku dňu 1. januára 2004 boli vytvorené obvodné úrady a nahradili dovtedajšie okresné úrady (namiesto niektorých okresných úradov fyzicky vznikli obvodné úrady, namiesto iných len tzv. pracovisko obvodného úradu, iné okresné úrady zanikli). K 1.10.2007 boli navyše zrušené krajské úrady a namiesto nich vytvorené tzv. obvodné úrady v sídle kraja, ktorých územným obvodom je celý kraj, a ktoré prevzali časť ich agendy.

Okresný úrad v Liptovskom Mikuláši 1991-2004

1991-1994	Ing. Rudolf Kmeť
1994-1996	Ing. Eduard Galko
1996-1998	Emília Grendelová
1998-2003	Ing. Jaroslav Lehotský
2003-2004	Ing. Ján Kazár

Obvodný úrad v Liptovskom Mikuláši 2004-

2004-2006	Ing. Ján Kazár
2006-2010	RNDr. Viera Töröková, CSc.

Okresný úrad v Ružomberku 1996-2003

1996.1998 Ing. Ján Bella
1998.2003 Ing. arch. Iveta Hatalová

Obvodný úrad v Ružomberku 2004-

2004-2006 Ing. arch. Iveta Hatalová
2006-2010 Mgr. Anna Paráková

PhDr. Peter Vítek